

Georg Hansson

BYARNA I STRÖM PÅ 1600-TALET

Häfte 2

TULLSÅS

TULLSÅS omnämns för första gången (vad vi vet) i ett dokument från år 1410. Där används den svenska namnformen Tullingsås (tillingraas), dokumentet gäller en skuld till domkyrkan i Uppsala. Annars är den jamtska formen - Tullsås - vanligast, även i kyrkböckerna, till in på 1700-talet.

Byn var säkert den största i Ström redan på medeltiden. Vid mitten av 1500-talet fanns i byn sex hemman. När 1600-talet börjar finns det sju, och vid 1700-talets mitt åtta, samt några torpställen.

I jordeboken från omkring 1550 är det *Sven i Tullesaas* som betalat in skatten för hela byn. Den var då "två skinn i skatt samt ett skinn och ett gråskinn i avrad". (Skinn=lekatt, gråskinn=ekorrrens vinterpäls.)

I de räkenskaper som fördes under den svenska ockupationen av Jamtaland 1564-1571 får vi namnen på de sex gårdsbrukarna i Tullsås. Dessa är: *Anders Olsson, Peder Olsson, Peder Svensson, Oluf Svensson, hustru Gunborg* samt *Jöran (Örjan)*. Tyvärr kan man inte med säkerhet bestämma på vilka gårdar dessa bodde.

Åren 1611-12 var Jamtaland på nytt ockuperat av svenskar. Sedan landskapet återtagits av dansk/norska trupper betraktades jamtarna som "förrädare", i den danska överhetens ögon. De som inte aktivt bekämpat svenskarna dömdes fredlösa, och miste sina gårdar. De flesta "återköpte" dock sin frihet och kunde stanna kvar, som kronans arrendatorer. Sedan Jamtaland avstått till Sverige genom freden 1645 återfick de allra flesta bönder sin arvejord.

I den "danska" jordeboken som upprättades 1633 finns uppgifter bl.a. om djurbeståndet på gårdarna. De hemman som inte var helt "förbrutna" efter råfsten år 1613 finns dock inte med. Utsädet anges i tunnland och ångarnas "storlek" i lass hö.

		Utsäde	Ång	Kor	Smådj	Häst
1	Sven Jörgensen	2½	20	8	8	1
2	Peder Jonsen	2	16	5	6	1
3	Jens Olsen	3	16	5	3	1
4	Sv. Daniel Pedersen	2½	20	6	6	1
5	Siver Karlson	2	16	5	8	1
7	Daniel Pedersen	2	20	6	7	1

Som jämförelse kan vi ta några uppgifter ur husesynsprotokollen från år 1696.

		Kor	Ungnö	Får	Getter	Häst	Svin
2	Jon Svensson	7	3	14	5	1	-
4	Lars Svensson	7	2	10	3	2	2
5	Jöran Eriksson	5	2	8	11	1	-

2 - Tullsås

I domboken för år 1693 finns en berättelse om hur Tullsås blev "bebyggt". Jöns Danielsson (T-ås: 34) vittnade på höstetinget, att byn "bestått i gamla och forna tider av ett hemman som sex bröder egt, och uti hans faderfaders Jöns Svenssons tid skifftat i tree delar, nembl. ½-parten till huvudhemmanet och ½-parten till tvenne gårdar, en västerst och en österst i byn". Jöns Svensson skulle ha bott på huvudhemmanet.

Protokollet meddelar dock kort: "Hwar emot åtskilligt invändes." Som vi skall se var inte Jöns Danielssons berättelse "med sanningen överensstämmande".

De sju gårdarna hade alla haft sina fäbodar på Murås-kälen, men vid mitten av 1600-talet flyttade fem av dem därifrån och sökte bättre ställe för äng och bete.

Av de sju stamhemmanen i Tullsås verkar fyra idag ha bebyggelse på ursprunglig plats, nämligen nr 1 (1:48), 4 (4:3), 6 (10:2) och 7 (7:6). På de övrigas plats (2, 3 och 5) finns idag fastigheterna 2:15, 2:13 resp. 2:16.

Hemmansnummer och gårdsnamn började användas på 1700-talet. Innan dess särskiljdes gårdarna genom brukarnas namn och gårdens storlek. För enkelhets skull använder jag dock gårdsnummren redan från början. För senare uppgifter om gårdarna i Tullsås, än dem jag redovisar här, hänvisas till *Strömsboken*, del II, häfte 16-19 (utg. 1959-62).

TULLSÅS - Nr 1

Redan på 1600-talet kallas hemmanet nr 1 för Nygården. Det torde betyda, att det är den yngsta av de sju gårdarna i byn. Som brukare de första åren av seklet står *Jörgen Svensson*, och efterträdaren (fr.o.m. 1608) är förmodligen hans son:

1. *Sven Jörgensson*, brukare 1608-33
  - s *Jörgen* (T-ås:2)
  - s *Rer* (Reder/Reidar?)

Sven och sonen Rer nämns i landstingsprotokollet från år 1624, där flera Strömsbönder står anklagade för att ha rest till Stamsele och andra orter i Sverige, trots förbudet. År 1634 överlåter Sven gårdsbruket till sonen:

2. *Jörgen/Jöran Svensson*, ägare 1634-70. Död 1690.
gift med Karin Ersdotter från Mo, Hammerdal, död före 1670.

s Erik (T-ås:3), född 1640
d Seborg (T-ås:26) död 1690
d Mårit
d Lucia, död före 1713, gift med Per Danielsson? (T-ås:37)
d Susanna, född 1647, till Stamsle?
d Karin, död 1713 i Nordland
s Sven, född 1649, bonde i Viken, Hammerdal. Död 1715.
d Brita, bor i Nordland 1713

Jöran Svensson gifte om sig med Anna Eriksdotter, som möjligen var från Görvik. Båda makarna dog 1690, enligt kyrkoräkenskaperna.

Karin Jörgensdotter bodde i Vefsens socken i Nordland, Norge. Hon var gift med Ole Anderssen, men paret hade inga barn tillsammans. Vid arvskiftet den 7/9 1713, efter Karins död, är det därför Karins syskon som ärver henne. Brorsonen *Jöran Ersson* (T-ås:4) reste upp till Nordland - "en lång och svår väg" - för att bevaka syskonens (och syskonbarnens) intressen.

Hemmanet övertas omkring 1670 av sonen:

3. *Erik Jöransson*, född 1640, död 2/9 1720. Ägare 1670-1712
gift med Marin Andersdotter, född 1652, begravd 20/4 1739
s Jöran (T-ås:4) född omkr 1671
d Karin, gift med Anders Larsson i Vallen?
s Anders, till Risselås
d Anna, gift med Mats Andersson i Fagerdal?
d Brita, gift med Per Persson i Stavgård, Häggenås.
s Erik, född omkr. 1691, till Gärde

År 1712 övergår hemmansbruket på sonen:

4. *Jöran Ersson*, född 1671, död 1743. Ägare 1713-36
gift med Anna Mårtensdotter, född 1680, död 23/4 1768
barn: se Strömsboken.

Gårdens dragon vid indelningsverkets början 1686 var *finnen Jöran Ersson*. Han var född omkring 1660 i Perm, vid Åbo. Han antogs som soldat 1685 och stannade på samma nummer hela sin aktiva tid som militär - ända tills han "kasserades" år 1716. Redan år 1705 begärde han avsked, då han var "sjuk och

4 - Tullsås

oduglig", men det beviljades ej. På hösten det året satt han dessutom i arrest på Frösön, dödsdömd för medhjälp till barnamord.

Han hade haft "okovlig köttslig beblandelse" med pigan *Sara Jonsdotter* i Tullsås, vilket gjorde Sara havande. Av någon anledning kunde paret inte gifta sig, utan valde att "göra abort". Jöran Finne skaffade kvicksilver som Sara tog in, men tydligen utan resultat. I stället fick Sara - av Pål Jonssons hustru i Hillsand - rådet att "krama sig runt bäsbalcken". Ingen i omgivningen tycks ha lagt märke till havandeskapet, i alla fall gjordes ingen anmälan.

Sara råkade i samma omständigheter ytterligare tre gånger, men nu fick inte ens Jöran Finne veta det - trots att han också dessa gånger var delaktig. Med samma metod åstadkom Sara nya missfall, och lyckades dölja fostren.

Men ryktena gick, och misstankar föddes, och slutligen tvingades Sara att lämna sitt samvete. År 1705 (vid 40 års ålder) berättade hon om sina missgärningar. Vid ett extra ordinarie ting med Hammerdals tingslags häradsrätt i juli 1705 dömdes både Sara Jonsdotter och Jöran Finne till döden. Sedan ärendet behandlats i Kungl. hovrätten i mars 1706 fastställdes Saras dom, att "sig själv till välförtjänt straff, och andra till skräck och varning halshuggas och å bål brännas".

Jöran Finne dömdes bara för medhjälp i det första fallet, och för lägersmålet, att plikta med fem *galopp*. (Han tvingades löpa, med bar överkropp, mellan två käppförsedda led - som mest 300 personer - och fick ett slag av varje person för varje kopp.)

TULLSÅS - Nr 2

När 1600-talet börjar var storleken på detta hemman 2 tunnland. Ett tunnland var på den tiden inget egentligt ytmått, utan ett slags "taxeringsvärde". På ett tunnland kunde man så ut en tunna (ungefär 146 liter) korn på åkern. Mot slutet av 1600-talet har gården upparbetats till 2½ tld.

5. *Jon Persson*, död före 1613

gift med *Marit*

s *Peder* (T-ås:6)

6. *Per Jonsson*, ägare till hemmanet 1620-58

gift med *Karin Persdotter*

s *Jon* (T-ås:7)

d *Marit*, död omkring 1681

d *Gunhild*

d Kirsti, gift med Anders Danielsson (T-ås:19)

Av jordeboken från 1633 får vi veta att Per på sitt hemman kunde bärga 16 lass hö, och därmed vinterföda fem kor, sex småfå och en häst. Han hade "behielplig bulod" dvs. skapligt skogsbyte vid fåbodarna, och lite timmerskog. Han hade också del i ett kvarnställe, tillsammans med de andra sex bönderna i byn. Det låg 1/8 mil från gården - på Kvarnbacken.

Det var inte bara de finska nybyggarna som odlade råg. År 1649 lämnade 17 av de 33 bönderna i Ström tionde också av rågodling, i Tullsås var det Jöran Svensson och Per Jonsson. År 1655 odlade nästan alla råg, men året efter endast ett fåtal.

7. *Jon Persson* (T-ås:6) brukar hemmanet från 1659 fram till 1680, när han överlåter det till *Jon Svensson* (T-ås:8) mot "syttning" (undantag eller födoråd) under sin återstående livstid.

8. *Jon Svensson* var bror till *Lars Svensson* (T-ås:21), han var gift men hade kanske inga barn. Han brukade gården mellan 1681 och 1696, då han sålde till:

9. *Jöns Andersson* från Hallen (Hallviken), Hammerdal.
gift med *Kerstin Andersdotter*
s *Anders*, döpt i mars 1698
d *Brita*, född 3/5 1700

Redan år 1697 tvingades Jöns att flytta från gården, han var därefter bonde i Hallen mellan 1700-1707. Dragon *Per Andersson Kaxe* (T-ås:19) som var systerson till *Jon Persson* (T-ås:7), bevisade att han hade bördsrätt till hemmanet och häradsrätten dömde Jöns att träda ifrån. Per Kaxe valde dock att förbli dragon på Öhn, och sålde samma år sitt hemman till svågern:

10. *Olof Andersson*, född 1671, död 21/6 1748 (Öhn:21). Ägare 1698-1727
gift 4/11 1700 med *Anna Nilsdotter* från Svedje, Gärde.
d *Gunilla*, döpt 5/10 1702, gift med *Jöns Rosenberg* i Risselås.
s *Nils*, född 22/3 1705. Ägare 1728-1756.
d *Anna*, döpt 22/3 1708, gift med *Olof Olofsson* i Risselås.

6 - Tullsås

Gårdens dragon år 1689 var finnen *Mårten Jacobsson Kilovius*, som fick avsked 1703 för sin "huvudsvaghet". Han ersattes av *Mattes Morman* (Öhn:30), och denne i sin tur år 1710 av:

11. *Per Andersson Åman*, född 1690, död i mars 1742, förmodligen son till *Anders Åman* (T-ås:30).

gift 24/2 1717 med *Kerstin Persdotter* från Öhn

d *Anna*, född 15/6 och död 21/6 1720

d *Gunborg*, född 10/4 1723

s *Anders*, född 24/2 1726, dragon Åman

TULLSÅS - Nr 3

I "Råfsten med jämtarna", de tryckta rannsaktionsprotokollen efter Baltzarfejden 1613, får vi veta att hemmanet nr 3 då var det största i Tullsås, med tre tunnors utsäde. *Olluf Erikssen* brukade 2½ tunna och hans bror, *Sivert* en halv tunna.

År 1620 betalar *Jöns Olofsson* nio daler i bygsel (arrendeavgift) för hela hemmanet.

12. *Jöns Olofsson*, ägare 1620-1669

gift med *Ingegerd Olsdotter*

s *Olof* (T-ås:13)

d *Karin*

s *Jon*, soldat, död i Demmin i Pommern, 26/11 1657

Under flera år på 1650- och 1660-talen hade Strömsbönderna svårt att bärga tillräckliga skördar. År 1656 är det tre stycken, bl.a. *Per Pålsson* (T-ås:25) som antecknats som "husarna och utfattiga". År 1658 är det åtta, och 1659 tolv stycken; några "aldeles husarne och utfattige och förborgade", andra "äre inte mechtige att ega hvarken häst eller koo". År 1661 är det sju stycken "utfattige, husarne och åländige", däribland *Jöns Olsson* (T-ås:12).

År 1669 eller 1670 övertas hemmanet av sonen:

13. *Olof Jönsson* (T-ås:12), ägare från 1670 till sin död i september 1686

gift med *Kerstin Månsdotter*.

Hustru *Kerstin* anklagades av komminister *Wellam Klangundius*, som då bodde i Tullsås, att ha varit medhjälpig vid en stöld som några dragoner

utförde hos honom år 1686. Kerstin hade tagit emot ett sömmat örngott av ena dragonen för någon skuld, men Hr Wellam påstod att det var ersättning för att hon stått vakt på natten. Han menade att hon borde veta att det var stöldgods "*eftersom sådan söm i bondgårdarne ey brukas*". Kerstin svarade dock, att "*bönderne haa både werre och bättre*". Tingsrätten frikände henne från anklagelserna.

Hemmanet drabbades av missväxt år 1687 och änkan, Kerstin Månsdotter, tvingades lämna gården. År 1697 finns hon antecknad i husfolkets mantalslängd, men ej senare. Hemmanet låg öde och osått i fyra år, och eftersom inga arvingar fanns tillföll det Kronan, som "skattevrak".

Hemmanet antogs 1692 av finnen:

14. *Jon Hindriksson*, från Ringvattnet. Brukare 1692-95

Jon hade bott i Ringvattnet i tre år, "men litet byggt", när han flyttade till Tullås. Han fick fyra års frihet (från skatt på hemmanet), men flyttade efter tre år till Hillsand, varifrån han "rymde" år 1701.

Hemmanet "förmedlades" från tre till två tunnland, dvs. skatten sänktes med en tredjedel, och blev från 1696 boställe för Föraren av Majorens kompani. Innan dess bodde föraren på hemmanet nr 4, i Tullås. Den förste som flyttade in på bostället var smålänningen:

15. *Jonas Christersson Bäckman*, död 1729. Brukare 1696-1711
gift med *Gunilla Svensdotter* från Lorås.

s Jöns, döpt 10/11 1695

s Sven, född omkr. 1696, dragon, död på fjället i januari 1719.

d Ingrid? gift med Erik Olsson Buller (Öhn:31)

d Karin, född 7/6 1699

d Anna, född 10/4 1702

s Christian, född omkr. 1707, dragon

Jonas Bäckman erhöll avsked i november 1711 och blev bonde på ödehemmanet Gärde nr 3. Han efterträddes på Bostället av föraren *Christian Strandberg*, denne dömdes dock av krigsrätten att degraderas till "gemen" soldat i september 1712, och kommer som korpral till Risselås år 1718. Han efterträds av *Magnus Brewitz* (1712-14) och denne av *Olof Fjällström* (1714-20).

8 - Tullås

TULLÅS - Nr 4

Den enda av gårdarna i Tullås som nämns vid namn på den här tiden, är nr 1, Nygården. I konsekvens med det borde ju även namnet Gammelgården ha använts då, men det förekommer inte i de skriftliga dokumenten. Att Gammelgården skulle vara den äldsta i byn, kan inte heller tas för givet. Gården ligger än idag på samma ställe som år 1600. Då hette brukaren:

16. *Anders Pålsson*. Hemmanet övertogs före 1613 av sonen:

17. *Pål Andersson*, död före 1629. Ägare omkr. 1612 till sin död.
gift med Karin Persdotter.

s Anders (T-ås:20)

s Per? (T-ås:25)

s Erik? (T-ås:26)

Pål Andersson var med i det ena kompaniet bondeknektar, under ledning av Johan Vessling, som skulle bistå de norska trupperna vid försvaret av Jamtaland 1611. Stridsviljan var dock inte så stark och landskapet ockuperades av svenska trupper. Liksom de andra Tullåsbönderna dömdes Pål att mista sitt hemman som fredlös; han återköpte dock sin frihet och kunde bruka gården som den danska kronans "arrendator".

Karin Persdotter, som var kusin med Olof Jonsson i Öhn (Öhn:2), gifte om sig med *Daniel Persson* (T-ås:18). Eftersom det redan fanns en Daniel Persson i byn (T-ås:37) kallades han "svenske Daniel", även i skattelängderna, pga. sin härkomst. Karin bodde kvar på gården som husfolk, sedan sonen tagit över.

18. *Daniel Persson*, född i Sverige, död före 1640. Brukare c:a 1629-39.
gift med Karin Persdotter (T-ås:17)

s Anders (T-ås:19)

19. *Anders Danielsson*, död före 1686, hustrun lever.

gift med Kerstin Persdotter (T-ås:6)

s Per, född omkr. 1661, dragon Kaxe (Öhn:23)

Anders utsågs 1661 tillsammans med Per Olofsson i Öhn, att vara länsmannen behjälplig som sockenprofoss.

Karin Persdotter brukar hemmanet några år efter andre makens död, tills äldste sonen tar över 1644:

20. *Anders Pålsson* (T-ås:17) Ägare 1644-89
gift med Göle Jonsdotter
s Pål, född omkr. 1644, bonde i Gisselås, död 1722
d Karin, (T-ås:21)
s Jon?

Anders båda söner har egna hemman, så därför överlåter han hemmansbruket år 1690 på mågen:

21. *Lars Svensson*, bror till Jon Svensson (T-ås:8). Brukare 1690-1709.
gift med Karin Andersdotter (T-ås:20). Båda makarna dog 1727.
s Anders, född omkr. 1680, bonde i Vallen 1712.
s Sven, född omkr 1681, ägare 1710-45.
d Brita?
d Anna, född 1/1 1696, död 3/12 1698
s Olof? född 1697

Sonen Anders Larsson Dunder gick som dragon på hemmanet mellan åren 1701-16, men redan 1712 hade han bosatt sej i Vallen. Han ersattes 1717 av brodern? Olof Larsson Dunder, som då var 20 år. Olof omkom dock under "fälttåget" i Norge, i februari 1719.

TULLSÅS - Nr 5

Överlåtelseerna på 1600-talet av detta hemman verkar inte ha följt de vanliga familjebanden, och det är svårt att få full klarhet i ägandeförhållandena. De första decennierna heter brukaren:

22. *Nils Andersson*
d Kirstin, gift med Björn Hemmingsson i Fyrås.
d Maret, änka år 1651.

Nils är en av mycket få bönder som flydde till Sverige, undan striderna 1611, och miste därför sitt hemman. De som flydde till Norge fick behålla sina.

Nils bor kvar som "husman" på gården, sedan han år 1620 överlätit hemmansbruket till:

23. *Sivert (Severin/Siul) Karlsson*. På något sätt är Siul släkt med Nils Anderssons döttrar, för han har också del i hemmanet. Han säljer gården år 1633 till:

10 - Tullsås

24. *Gabriel Ersson*, som är "obördig", dvs ej släkt med säljaren. Brukare 1633-1651. Gift med *Anna Svensdotter*.

År 1647 begär *Kerstin Nilsson* (T-ås:22) att få tillbaka sin halva del av hemmanet, eftersom Siul sålde utan hennes vetskap. Sedan Gabriel betalat 20 riksdaler till hennes man Björn Hemmingsson får han dock stanna kvar. År 1651 begär också *Märit Nilsson* att få igen sin del av hemmanet, och nu dömdes Gabriel att frånträda. Näste brukare på gården är:

25. *Per Pålsson* (T-ås:17?) Han finns med i tiondelängderna åren 1653-56.

År 1658 betalas tiondet för gården av *Jon Svensson* tillsammans med Jöran Svenssons (T-ås:2) tionde av Nygården. Förmodligen har dessa två åtagit sig att så och bruka hemmanet som "landbönder". Mellan åren 1659-62 är *Erik Pålsson* (T-ås:26) tiondegivare; år 1667 står *Päder Päders änka* för gården, och året efter står *Per Påvelssons änka* som tiondegivare. Tiondelängderna för åren 1663-67 är tyvärr förkomna.

Erik Pålsson är anlitad som nämndeman åren 1660-65, men dör förmodligen därefter. Att Per Pålssons namn finns i jordeböckerna 1660 och -63 behöver inte betyda att han lever. Det är vanligt att dessa innehåller gamla namn på gårdsbrukare. I jordeboken 1663 är "Erik Pål's änka" tillskrivet vid ett senare tillfälle, och år 1677 står åter Erik Pål's änka som brukare, fast hon inte är det längre. Förmodligen är det Erik Pålssons änka som avses också 1667-68.

26. *Erik Pålsson* (T-ås:17?) Brukare 1659-65, död 1666?

gift med *Seborg Jöransdotter* (T-ås:2), död 1690.

s Pål, till Norge, död före 1713

d Karin, till Norge.

s Jöran, född omkr. 1665 (T-ås:28)

27. *Jöran Jonsson*, brukare 1670-90, därefter hos sin bror Jöns i Äspnäs.

Jöran var troligen gift med änkan *Seborg Jöransdotter* (T-ås:26), enligt domboken 1686 har han en styvdotter som heter Karin Ersdotter. År 1688 följde Karin och Pål sin mor Seborg till Norge, förmodligen för att besöka Seborgs systrar och för att se sig om efter nya utkomstmöjligheter. Karin blev så småningom bosatt i Kulstad, Nordland.

År 1690 betalas "testamentspengar" efter *Seborg Jöransdotter* till Ströms kyrka, och Pål Eriksson ger en penninggåva. Ströms kyrkobok började föras

först 1694, så vi vet inte om hon verkligen blev begravd i Ström. Efter Seborgs död övertas hemmansbruket av sonen:

28. *Jöran Ersson*, född omkring 1665. Ägare från 1690 till sin död 13/5 1699. gift med Ingrid Olsdotter.

s Jöran, född 5/5 1699.

Jöran brukade hemmanet i knappt tio år innan han dog, endast 34 år gammal. Änkan Ingrid sålde gården till *Mickel Andersson* från Strand (T-ås:29). Som "husfolk" på gården hade Ingrid för sin försörjning år 1700 3 kor, 4 får och 2 getter, men år 1701 endast en ko. Vid husesynen 1696 hade Jöran på gården haft ett ungt sto, 5 kor, 2 ungnöt, 8 får och 11 getter.

I augusti 1708 kom Pål Ersson (T-ås:26) från Norge för att få ut sina "jordepenningar". De sextio daler som Mickel betalade för hemmanet fördelades så, att Jöran Jonsson i Åspnäs fick 19 daler; (han krävde förmodligen inget när Jöran Ersson tillträdde 1690) änkan Ingrid fick 22 daler och 19 delades mellan barnen Pål och Karin.

29. *Mickel Andersson*, från Strand. Född omkring 1670, brukare mellan 1700-1729. Gift med Gertrud Persdotter från Stamsle.

Gårdens dragon från 1689 är österbottningen:

30. *Anders Andersson Åman*. Död 28/4 1705.

gift med Gunborg Siulsdotter, "husfolk" 1706-13.

s Anders, född i Hammerdal 20/1 1689, död 9/5 1697

s Per? född omkring 1690, dragon Åman (T-ås:11)

s Okof, död 5/12 1694

d Segri, född 2/6 1695

d Karin, född 18/8 1698, död 17/1 1699

s Anders, född 24/12 1699

s Okof, född 13/3 1704

Åman efterträddes 1706 av sventjänaren:

31. *Per Mattsson Åkerberg*, född i Jamtaland, omkring 1682

gift med Gunilla Sjulsdotter från Vallen.

s Mattes, född 30/9 1710

12 - Tullsås

TULLSÅS - Nr 6

I jämförelse med Nr 5 är detta hemmans ägare lättare att klargöra. *Jöns Svensson* (T-ås:32) finns i tiondelängderna år 1600 och 1608, år 1613 har sonen *Daniel* (T-ås:33) tagit över. I Råfsten med jämtarna får vi veta att hemmanet består av sju "systerlotter", vilket torde betyda att det fanns sju arvslotter. Eftersom söner ärvde dubbelt mot döttrar kan arvingarna vara en son och fem döttrar; två söner och tre döttrar eller tre söner och en dotter.

På höstetinget 1692 påstår *Erik Jöransson* (T-ås:3), att hans och *Jöns Jönssons* (T-ås:35) hemman en gång varit ett. Hösten efteråt vittnar *Jöns fader*, och säger att "Tullsås i gamla tider bestått av ett hemman, som sex bröder ägt". Detta senare påstående stämmer inte, men kanske är *Erik Jöranssons* uppgifter riktiga?

1600-talets första brukare på gårdarna Nr 1 och 6 heter båda *Svensson*, och kanske är de bröder. *Nygården* (Nr 1) kan vara en utflyttning från Nr 6, vid mitten av 1500-talet fanns det ju sex hemman i Tullsås, men sju år 1600.

32. *Jöns Svensson*, död före 1613.

s *Daniel* (T-ås:33)

flera syskon

33. *Daniel Jönsson*, död före 1645. Ägare omkr. 1613 till sin död.

gift med *Seborg*.

s *Jöns* (T-ås:34), född omkring 1616

d *Kerstin*

Änkan *Seborg* brukar hemmanet några år efter *Daniels* död, och överlåter på sonen *Jöns* år 1647.

34. *Jöns Danielsson*, född 1616, död 30/11 1698. Ägare 1647-90.

gift med *Karin Jönsdotter* född omkr. 1622, begravd 10/6 1705

s *Daniel*, född omkr. 1660, till *Öhn* 1687 (*Öhn*:17)

s *Jöns* (T-ås:35)

Sonen *Jöns* tar över hemmanet 1691, sedan han "förnöjt" sin äldre bror, *Daniel*, som förmodligen var enda syskonet. Denne hade gift sej med *Jöran Anderssons* dotter i *Öhn*, och övertagit *svärfarsgården*.

35. *Jöns Jönsson*, ägare 1691-1716.

gift med *Elin Persdotter*, begravd 3/7 1715

s Jöns, Löfström, studerande
s Per, begravd i aug. 1694
d Måret, döpt 16/2 1696, Gift med Mårten Eriksson (Öhn:3), brukare på
hemmanet mellan 1717 och 1747.
s Per, född 26/12 1699, dragon Löfström

TULLSÅS Nr 7

Per Olsson brukar hemmanet om två tunnlands utsäde, fram till 1625. Då
overtas gården av sonen Daniel (T-ås:36).

36. *Daniel Persson*. Ägare från 1625 till sin död, före 1641
gift med Gunborg Sigfridsdotter.
s Per (T-ås:37)
d Berit
d Mareta
s Erik?

37. *Per Danielsson* (T-ås:36) var förmodligen gift med Jöran Erssons dotter
Lucia (T-ås:2). I arvsföretaget efter hennes syster Karin i Norge får vi veta, att
år 1713 är Lucia död, men hennes barn lever. Familjen bodde i Grelsgård.
s Daniel
d Karin
d Brita

38. *Anders Jonsson*
gifte sig med Daniel Perssons änka Gunborg (T-ås:36), och betalade
bygselavgiften för hela hemmanet år 1641. Den *Nils Andersson* (T-ås:39) som
overtar gården 1648, är nog inte Anders Jonssons son, men han har 1/4 av
hemmanet som sin odelspart. Nils hade köpt två bröders parter men Anders
Jonsson brukar den fjärde parten, för sina styvbarn som ännu är omyndiga.
Anders vill lösa in de tre övriga parterna, men häradsrätten dömer Nils
Andersson att behålla sina tre, och betala årlig avrad till barnen, tills de blir
myndiga.

Anders Jonsson flyttade till Grelsgård och övertog Sigfrid Olssons hemman
år 1651. I rullorna över Per Sparres regemente, vilket skulle sändas till
Pommern, finns 1658 och -59 en *Erik Danielsson*, lejd av sin fader, Anders

14 - Tullsås

i Grelsgård. Efter Anders Jonsson tar *Per Danielsson* över hemmansbruket, troligen är Erik och Per hans styvsöner, Daniel Perssons söner (T-ås:36).

39. *Nils Andersson*. Ägare 1648-79
gift, hustrun begravd i Hamnerdal 19/11 1687.
s Anders (T-ås:40)

Nils brukar hemmanet åtminstone fram till 1679, men redan 1670 - när han blir ersatt som nämndeman vid Hamnerdals häradsrätt - anses han "ålderstegen". Någon gång före 1683 övertas hemmanet av sonen:

40. *Anders Nilsson*, har hustru och barn, enligt domboken 1689.

Anders fick barn med *Seborg Andersdotter* "3 veckor före Mikaeli" år 1680, och båda dömdes till böter för lägersmålet. Anders skulle dessutom försörja barnet, enligt 18 kapitlet i ärvdabalken. Något äktenskap kunde han inte lova, eftersom Seborg var "sjukelig och fallen i brott".

På våren 1689 var Anders "utfattig och gäld-skyldig", han körde upp åkern och sådde lite korn. När betet växt ut tog han det mesta av sin boskap och drog "i hemlighet" till Norge med familjen. Gården låg osådd 1690 och -91, de närmaste släktingarna kunde ej betala hemmanets skatter och tvingades avstå sin bördsrätt. Hemmanet tillföll därmed Kronan. På vårtorget 1692 antogs en ny åbo:

41. *Pål Jonsson*, som fick två års frihet från skatterna. Brukare 1692-95.

År 1693 försökte "förre odalsman" Anders Nilsson återfå hemmanet, men häradsrätten avslog hans begäran.

I domboken 1693 får vi veta hemmanets tillstånd när Pål tog över det. Boningshuset (med två stugor och kammare) var odugligt, det måste tas ner och nytt timmer läggas i. Övriga byggnader på gården - en bod, ett stolphäbbre, två kornlador, källare med bod, hemlighus, stall, fähus och foderbod - var mestadels dugliga, men taken måste bytas. Hälften av gårdsgården var förfallen och ångarna skogvuxna. Timmerskog av gran, vedbrand, gårdselfång och granbark fanns till nödort, men ingen furuskog, varken till timmer eller bark. Det fanns gott mulbete och gott fiskevatten, men lite djurfång.

År 1695 - när indelningsverket organiserades om - beslöt Kungl. Maj:t och Kronan att byta kronohemmanet nr 2 i Jonsgård mot Tullsås nr 7. *Per Persson från Jonsgård* fick flytta till Tullsås, men samtidigt hade *Jon Olofsson Frisk* en

process mot Per Persson. Jon Olofsson, som var brorson till förre ägaren av Jonsgård nr 2, antog hemmansbruket i Tullsås i mars 1697 och Per Persson flyttade till Havsån.

Pål Jonsson (T-ås:41) fick ta upp bruket av Hillsands-torpet på frihet, tillsammans med Jon Hindriksson (T-ås:14).

Saken togs upp på nytt på hösttinget år 1701, men det finns en del oklarheter i dombokens protokoll. Mönsterskrivaren, senare sergeanten, Lars Hammar kallas där för "Olof", och han var Jon Olofssons bror. Ärendet då gällde inte Lars Hammars börsrätt, utan en skuld på sex "plåtar" som Jon hade till sin bror. Skulden var dels ersättningen till Lars Hammar för att han avstod sin del i hemmanet till Jon, dels en betalning för hans hjälp med processen mot Per Persson.

42. *Jon Olofsson (Frisk)*, född omkr. 1661, begravd 1741, från Jonsgård.
gift 7/11 1696 med Märeta Sjulsdotter från Vallén.

d Segri, född 29/12 1699

s Olof, född 29/11 1701

d Elin, döpt 7/10 1704

s Jon, född 1714. Övertog hemmanet nr 4 år 1745.

s Märten, född 14/8 1717

Jon Olsson överlät hemmanet till sonen Olof, ägare 1727-61.

Hemmanets dragon från 1686 hette:

43. *Olof Nilsson Walkommen*, född i Jamtaland.

gift med Ingeborg Grelsdotter, från Grelsgård, död 1741.

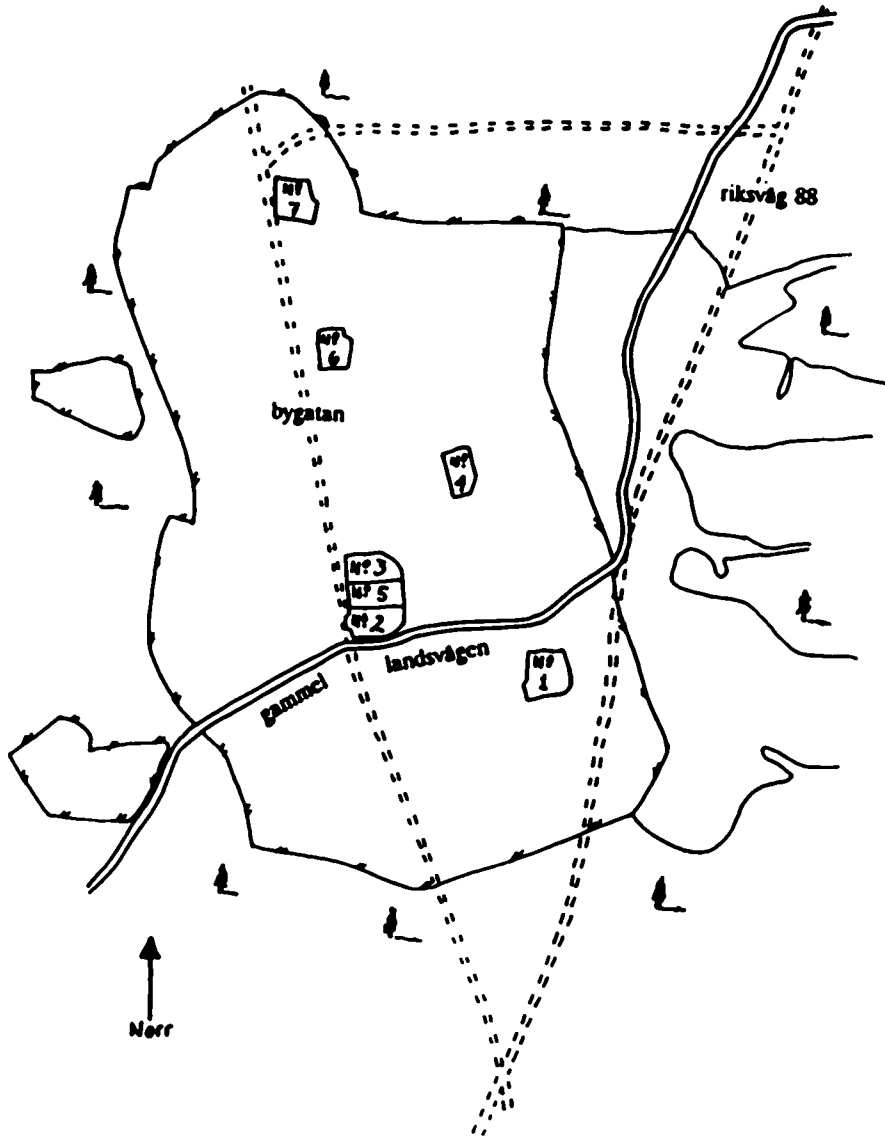
d Anna, född 24/6 1701

s Grels, född 18/3 1704

Olof Walkommen ersattes år 1692 av Jon Olsson Frisk (T-ås:42), och flyttade 1698 till Hallén i Hammerdal. Jon Frisk gick som dragon på gården i fyra år, innan han flyttade till Näset. Han bodde alltså på det hemman som han senare skulle bli ägare av.

Han efterträddes år 1696 av sventjänaren *Claes Jonsson Nyttig*. När denne fick avsked 1717 var han 60 år gammal, och hade tjänat kronan i 38 år. Han hade förmodligen gjort skal för sitt soldatnamn.

16 - Tullsås

Gårdstomternas placering på 1600- och 1700-talet.
(Efter en karta från 1717)

En bondgård i Ström på 1600-talet.

Genom att jämföra ett antal husesynsprotokoll från 1600-talets slut kan man få en god uppfattning om hur dåtidens bondgårdar var bebyggda och inredda. Uppgifterna här kommer ur sex husesyner i Tullsås, två i Åspnäs och en i Nåset. Alla mått angavs i alnar och kvarter, här är de omräknade till meter och centimeter.

Bostadshuset var för det mesta en s.k. parbyggnad. Den bestod av en farstu och kammare i mitten, med ett rum (stuga) på vardera sidan. På en av gårdarna i Tullsås fanns i stället två enkelstugor, som var den äldre formen av bostadshus.

Vardagsstugan var ungefär 6-7½ meter lång och 6-7 meter bred, innanför knutarna. Det andra rummet - Gäststugan, som inte användes så ofta - verkar ha varit lite mindre, c:a 4½-6½ meter långt och 6-7 meter brett. Kammaren var ungefär 2-3 meter lång och lika bred. I båda stugorna fanns en spis, den ena ofta försedd med bakugn. Spisen stod i hörnet mot kammaren, och gav kanske lite värme även till denna. Många spisar saknade fortfarande spjäll, vilket anmärktes i protokollen. Murstänger och stolpjärn fanns i några spisar.

För det mesta hade man två par fönster i varje stuga, c:a 35x55 cm stora. Om det var enkla fönster var storleken c:a 20x30 cm. Glasrutorna var små, förmodligen satt det 8 st i ett enkelt fönster. Också i kammaren fanns ett litet fönster.

Inredningen i stugorna bestod av ett bord, 90 cm brett och 180-300 cm långt. Dessutom ett par väggfasta sängar, 1 - 3 säten samt en eller ett par bänkar.

På gården fanns i övrigt ett stolphäbbre/visthusbod, c:a 2½-4½ m i fyrkant, ibland i två våningar. En säd- och mjölbod, en bastu med mur och 1 - 2 lavar, och ett dass (hemlighus, locus privatus). Redskapsboden stod oftast över källaren, endast på en gård låg källaren under kammaren. På många gårdar fanns också ett portluder, och kanske en vedbod.

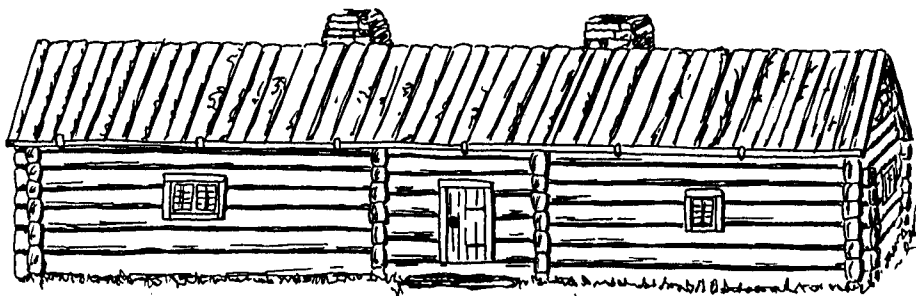
Alla byggnader var knuttimrade, och taken täckta med näver och takved, som höll näverflaken på plats. På många av dem fanns lås (skralås, stocklås), men ibland var nyckeln försvunnen . . .

18 - Tullsås

Till "fågården" hörde framför allt stall och fjös. Stallet var ungefär 3½-5 meter långt och c:a 3½ meter brett, med plats för 3-4 hästar och ett hörum. Fjöset var naturligtvis större, uppåt 7-8 meter långt och 6-7 meter brett, med 10-15 bås och plats för småfä. Varken stall eller fjös var försedda med fönster. I stället fanns små gluggar som bara släppte in det allra nödvändigaste dagsljuset.

Kornladan var också en stor och viktig byggnad, c:a 6-7 meter i fyrkant, ibland med två golv. Dessutom fanns en foderbod och på många gårdar ett svinhus.

Skyldigheten att odla humle, för framställning av svagdricka, efterlevdes inte alltid. På många hemman fanns dock humlegårdar om 150 - 400 stänger.

Ur Hammerdals tingslags Dombok, den 19 oktober 1681:

"Om legofolkz löhn slötz sålledes att en full dräng niutter om året 6 d. Smt, 2 par skoor, 1 paar strumpor, 1 par vantar och 1 par blaggarns byxor, en strig skiortta och om han tienar och blifver qwar andra året, får han ock så en hamp lärftz skiortta, 12 öre sølver m:t i lego penningh.

Een fulltagen pijga 7 d:r kopp m:t, 2 par skor och 1 par strumpor, ett par vantar och 9 allnar blaggarn, och där hon längre blifver qwar får hon öfwerdehls lärft och 6 öre Smt till stadpenning.

Een gietare som intet fullwext är får 6 m:r Smt och sletz kläder som een annan pijga."

Blaggarn - grov, tvåskäftad linnevävnad av blånor (avfall efter skäktning och och häckling av lin).

Strig - skjorta, vanligen av hampa.

Full, fulltagen = fullväxt.

Från år 1665 var 1 daler silvermynt lika med 3 daler kopparmynt.

1 daler = 4 marker (m:r), mark kallades i Norge och Jamtaland också "ort".

Källor:

Tryckta:

Jämtlands domböcker och landstingsprotokoll, IV 1647-48 (utg.1989)
Jämtländska räkenskaper 1564-71 (utg. 1944-48)
Räfsten med jämtarna 1613 (utg. 1959)
Strömsboken (utg. 1944-72)

Otryckta:

I landsarkivet, Östersund:

Hammerdals kyrkoarkiv, vol C:1
Hammerdals länsmansdistrikts arkiv
Hammerdals tingslags domböcker (i Jämtlands domsaga)
Jämtlands regementes mönsterrullor (mikrokort)
Mantalslängs 1645 (avskriftssamlingen)
Saköres- och bygsellängder 1601-45 (avskriftssamlingen)
Ströms kyrkoarkiv, vol C:1 och LI:1

I lantmäteriet, Östersund:

Bykartor

I riksarkivet, Stockholm:

Norska länsräkenskaper 1601-1645
Tiondelängder 1646-1676 (i landboksverifikationerna)

I krigsarkivet, Stockholm:

Jämtlands regementes mötesrullor

Jöns-Alfred Nilsson, Tullsås:

kopia av arvskifte 1713 efter Karin Jörgensdotter.

- - - - -

november 1990

© Georg Hansson
Östersund

"Byarna i Ström på 1600-talet" skall användas som en komplettering till de häften - Strömsboken - som Ströms hembygdsförening gav ut åren 1944 - 1972.

Följande häften är planerade i denna serie:

- 1. Öhn**
- 2. Tullsås**
- 3. Äspnäs - Strand - Bregård**
- 4. Berget - Gärde - Näset**
- 5. Risselås - Vallen**
- 6. Jonsgård - Grelsgård - Stamsele**
- 7. Nybyggen - Sockenstugan**
- 8. Soldater**

Pris: 20:-